

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 2 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- A1.** Επομένως οι αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως ούτε αντίθετα προς τη φύση μας, αλλά έχουμε από τη φύση την ιδιότητα να τις δεχτούμε και τελειοποιούμαστε σε αυτές με τον εθισμό. Ακόμα πρώτα αποκτούμε τις δυνατότητες αυτών που υπάρχουν σε εμάς από τη φύση κι έπειτα προχωρούμε στις αντίστοιχες ενέργειες (πράγμα που γίνεται φανερό στις αισθήσεις μας· δηλαδή τις αισθήσεις -της όρασης ή της ακοής- δεν τις αποκτήσαμε επειδή είδαμε πολλές φορές ή ακούσαμε πολλές φορές, αλλά αντίθετα, επειδή ήδη τις έχουμε, τις χρησιμοποιήσαμε, δεν τις αποκτήσαμε με τη χρήση)· τις αρετές όμως τις αποκτούμε, αφού πρώτα τις εφαρμόσουμε στην πράξη - όπως ακριβώς <γίνεται> και στις άλλες τέχνες· τα πράγματα δηλαδή που πρέπει πρώτα να τα μάθουμε για να τα εξασκούμε, τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα· για παράδειγμα οικοδόμοι γίνονται <οι άνθρωποι> χτίζοντας και κιθαριστές παίζοντας κιθάρα· με τον ίδιο τρόπο λοιπόν γινόμαστε δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις, και ανδρείοι κάνοντας ανδρείες πράξεις.
- B1.** Ο Αριστοτέλης διακρίνει την αρετή σε δύο είδη, στη διανοητική και την ηθική. Τονίζει ότι, ενώ για την απόκτηση της δια-νοητικής αρετής χρειάζεται κυρίως διδασκαλία που απαιτεί πείρα και χρόνο, η ηθική είναι αποτέλεσμα εθισμού-συνήθειας, όπως δείχνει και το όνομά της.
- Οι διανοητικές αρετές (π.χ. σοφία, φρόνηση, σύνεση) σχετίζονται με τη λογική και ανήκουν, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, στο καθαρά λογικό μέρος της ψυχής, το «λόγον ἔχον» μέρος. Η διανοητική αρετή συνδέεται με το νου που είναι ένα από τα τρία κύρια στοιχεία της ψυχής. Παράγοντες που συμβάλλουν στη γένεση και την ανάπτυξή τους είναι κατά κύριο λόγο η διδασκαλία, η οποία απαιτεί εμπειρία και χρόνο. Η φράση «τό πλεῖον» (= κατά κύριο λόγο) υποδηλώνει την ύπαρξη κι άλλων παραγόντων που δεν αναφέρονται στο κείμενο. Την κύρια, λοιπόν, ευθύνη για τη μετάδοσή τους την έχει ο δάσκαλος. Η διανοητική αρετή δεν ολοκληρώνεται ποτέ, είναι μια πορεία συνεχούς κατάρκτησης της γνώσης, γι' αυτό και ο Αριστοτέλης επιλέγει τη λέξη «αύξησις» που δηλώνει διαρκή καλλιέργεια της διάνοιας.
- Οι ηθικές αρετές (π.χ. η δικαιοσύνη, η σωφροσύνη, η ανδρεία) ανήκουν, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, στο «ἐπιθυμητικόν», στο μέρος δηλαδή της ψυχής που μετέχει και στο «λόγον ἔχον» και στο «ἄλογον» μέρος. Η κατάρκτησή τους οφείλεται στον εθισμό

(«ἔθος»), δηλαδή στη συνήθεια που διαμορφώνεται με την επανάληψη μιας ενέργειας. Κατά τον φιλόσοφο, η άσκηση της αρετής είναι δυνατότητα (*πεφυκόσι*) και όχι χαρακτηριστικό, δοσμένη στον άνθρωπο από τη φύση. Επομένως, ο ίδιος είναι ο μόνος υπεύθυνος για το αν θα φτάσει στην αρετή βελτιώνοντας αδιάλειπτα τη συμπεριφορά του, διαμορφώνοντας τον χαρακτήρα του, το ήθος του.

B2. Στις ηθικές αρετές προηγείται η ενέργεια, δηλαδή η εξάσκηση, η επανάληψη μιας ενέργειας, και ακολουθεί η κατάκτηση της ηθικής αρετής. Αλλά, για να γίνει η αρετή από προδιάθεση αποκτημένη ιδιότητα, είναι ανάγκη ο άνθρωπος να ασκηθεί σε αυτή. Ο Αριστοτέλης για τον τρόπο άσκησης αναφέρει «τα πράγματα δηλαδή που πρέπει πρώτα να τα μάθουμε, για να τα εξασκούμε, τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα» (*«ἄ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν»*). Δύο παραδείγματα από την καθημερινή ζωή, που αφορούν τις πρακτικές τέχνες αποδεικνύουν την αλήθεια της θέσης αυτής: για να αποκτήσει, δηλαδή, κάποιος την ικανότητα του οικοδόμου ή του κιθαρίστη πρέπει πρώτα να εξασκηθεί στο χτίσιμο ή στο παίξιμο της κιθάρας αντίστοιχα. Αναλογικά με τα δύο αυτά παραδείγματα αναφέρονται τρία παραδείγματα από τον χώρο της ηθικής, από τα οποία φαίνεται ότι οι δίκαιοι, οι σώφρονες και οι ανδρείοι αποκτούν τις συγκεκριμένες ιδιότητες έχοντας ασκηθεί σε αντίστοιχες δίκαιες, συνετές και ανδρείες πράξεις. Αυτό, λοιπόν, που συμβαίνει στις πρακτικές τέχνες, συμβαίνει και στις ηθικές αρετές. με την επανάληψη και τον εθισμό σε ηθικές πράξεις αποκτούμε τις ηθικές αρετές.

B3. Σχολικό βιβλίο σελ. 152-3 «η αρχική... διανοητικές».

B4. οὔσης : εξουσία, ουσιώδης
ἔσχηκε : σχήμα, σχετικός
πεφυκότων : φύση, φυσικός
χρησάμενοι : χρήση, άχρηστος
μανθάνομεν : μάθηση, μαθηματικός

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Νομίζω, λοιπόν, ότι εσείς δεν αγνοείτε ότι ως τώρα έχουν γίνει πολλά παρόμοια γεγονότα, που στην αρχή όλοι τα θεώρησαν ότι είναι συμφορές και συμπονούσαν αυτούς που τα έπαθαν, ύστερα, όμως, κατάλαβαν ότι τα ίδια ακριβώς είχαν γίνει αιτία για πολύ μεγάλα καλά. Και γιατί πρέπει να πω τα παλιότερα; Αλλά και σήμερα μπορούμε να θεωρήσουμε, ότι οι ηγεμονεύουσες πόλεις, εννοώ την Αθήνα και τη Θήβα, δεν έφθασαν σε μεγάλη ακμή σε καιρό ειρήνης, αλλά εξαιτίας αυτών σε καιρό πολέμου, αν και δυστύχησαν προηγουμένως, πάλι οι ίδιες ανέκτησαν τις δυνάμεις τους και απ' αυτές η πρώτη απέκτησε την ηγεμονία της Ελλήνων, η δε δεύτερη τόσο μεγάλη έχει γίνει σήμερα, όσο κανένας μέχρι τώρα δεν περίμενε ότι θα γίνει. γιατί η φήμη και η δόξα συνηθίζουν να γίνονται (επιτυγχάνονται) όχι με την αδράνεια, παρά με τους αγώνες.

Γ2. ὑμᾶς	= ἔ
πόρρω	= πορρωτάτω
ἀγαθῶν	= εὖ
αὐτὰς	= ὑμῶν αὐτῶν
ἡγεμόνα	= ἡγεμόσι
οἶμαι	= ὥετο
ὑπέλαβον	= ὑπειλήφθαι
τοῖς παθοῦσι	= τοῖς πεισομένοις
ἔγνωσαν	= γνοίη
καταστᾶσαν	= κατάστηθι

Γ3α. ὑμᾶς	= ἄμεσο αντικείμενο του ρήματος οἶμαι και υποκείμενο του ειδικού απαρεμφάτου οὐκ ἀγνοεῖν κατά ετεροπροσωπία
συμφοράς	= κατηγορούμενο στο υποκείμενο του απαρεμφάτου εἶναι, ἃς
τοῖς παθοῦσι	= επιθετική μετοχή ως αντικείμενο του ρήματος συνηχθέσθην
τί	= αιτιατική της αιτίας στο δεῖ
λαβούσας	= κατηγορηματική μετοχή λόγω του εὕροιμεν ἂν, συνημμένη στο αντικείμενο του ρήματος τάς πόλεις
ἡγεμόνα	= κατηγορούμενο στο αντικείμενο της μετοχής καταστᾶσαν, τήν μέν

- Γ3β. i)** Ὁ ῥήτωρ εἶπεν ὅτι αἱ γὰρ ἐπιφάνειαι καὶ λαμπρότητες οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλοῖεν.
- ii)** Ὁ ῥήτωρ εἶπεν τάς γὰρ ἐπιφανείας καὶ λαμπρότητας οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλεῖν.